

Netopýr alkathoe odchycený u rybníka Trubka u Ostrova nad Ohří, 25. 5. 2019. Foto Přemysl Tájek.

Netopýr alkathoe – nový druh netopýra pro Karlovarský kraj

Přemysl Tájek a Pavla Tájková, AOPK ČR, Regionální pracoviště Správa CHKO Slavkovský les a Český svaz ochránců přírody Kladská

Výzkum netopýrů v západních Čechách přináší stále nová překvapení. S potěšením tak můžeme říci, že fauna Karlovarského kraje je bohatší o „nový“ druh savce. Je jím netopýr alkathoe (*Myotis alcathoe*), jeden z nejmenších druhů netopýrů žijících na území ČR a v pořadí již dvacátý druh netopýra pro Karlovarský kraj.

Zároveň musíme přiznat, že jsme se v roce 2015 mýlili, když jsme se na stránkách Arniky (v souvislosti s nálezem netopýra stromového) zmiňovali, že na objev dalšího druhu netopýra v našem kraji si budeme muset pravděpodobně delší dobu počkat. Už o rok později se nám totiž podařilo zjistit první lokalitu výskytu netopýra alkathoe. V posledních letech jsme záznamy o výskytu tohoto druhu rozhojnili a jeho rozšíření na západě Čech pomalu začíná získávat jasnější obrysy.

Jak je možné, že jsme o výskytu netopýra alkathoe donedávna neměli nejmenší potuchy? Hlavním důvodem je, že na rozdíl od většiny našich dalších netopýřích druhů jen zcela výjimečně zimuje v podzemních prostorách.

Ve štolách a sklepeních, kde jsou zimující netopýři dlouhodobě a pravidelně přírodovědci sledováni, není tedy možné tento druh zastihnout. Setkat se s ním nemůžeme ani v lidských stavbách, kde bývá během léta možné zjistit výskyt některých dalších druhů netopýrů. Nezbyvá proto než použít jiné a časově dosti náročné metody průzkumu – odchyt do nárazových sítí, vyhledávání stromových dutin s netopýry, nebo nahrávání netopýřích hlasů s pomocí ultrazvukového detektoru. Za několika barevnými puntíky v mapě se tak skrývají spousty hodin strávených u odchytových sítí či nočním „detektorováním“ po lesích a následnou analýzou téměř tisícovky nahrávek netopýřích hlasů v počítači.

Výskyt netopýra alkathoe v Karlovarském kraji se nám podařilo zjistit s pomocí ultrazvukového detektoru už v roce 2016. U netopýra alkathoe má však tato metoda výzkumu jednu zcela zásadní nevýhodu – jednoznačné určení hlasových nahrávek je u tohoto druhu velmi obtížné. Zpravidla totiž nelze s jistotou

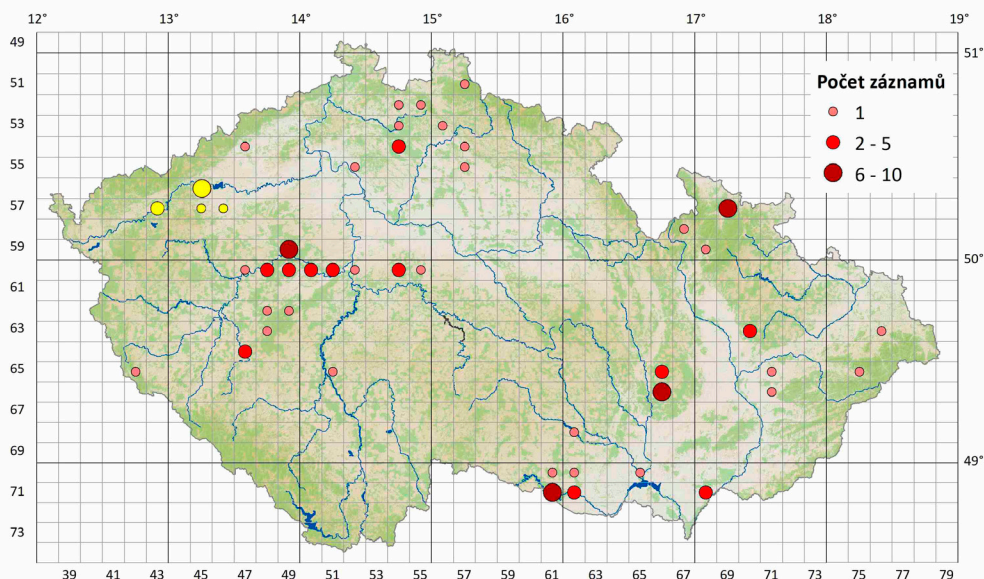
rozhodnout, zda se nemůže jednat ještě o netopýra brvitého, který se v našem kraji rovněž vyskytuje, i když velmi vzácně. Za rozhodnutí, že některé z námi nahaných netopýřích hlasů opravdu patří netopýru alkahtoe, proto stojí četné konzultace se specialisty. Využit jsme museli i naše poznámky k jednotlivým nahrávkám z terénu – někdy totiž netopýři proletovali těsně kolem nás a bylo tak možné určit jejich přibližnou velikost (netopýr alkahtoe je oproti netopýru brvitému výrazně menší).

Od roku 2016 jsme se proto na vhodných místech opakovaně pokoušeli netopýra alkahtoe odchytit do sítí a získat tak nezpochybnitelný důkaz o jeho výskytu. Podle očekávání to byl úkol dosti nelehký a netopýr alkahtoe se pro nás na několik let stal nepolapitelnou noční chimérou. Jak už to ale v zoologii bývá, štěstí přejí vytrvalým. Prvního netopýra alkahtoe v Karlovarském kraji se nám podařilo odchytit u rybníka Trubka jižně od Ostrova nad Ohří. Hlas netopýra alkahtoe jsme na lokalitě zaznamenali již v červnu roku 2017. O odchyt netopýrů jsme se zde pokusili 25. 5. 2019, kdy jsme nad zbytek vodní hladiny vypuštěného rybníka a do průletů mezi stromy na hrázi a v okolním lese natáhli 11 sítí o celkové délce přes 120 metrů. Během noci se nám podařilo

odchytit pouze jediného netopýra, ale byl jím právě netopýr alkahtoe (samec s délkou předloktí 31,6 mm a vážící 4,25 gramů). Podobným způsobem se nám podařilo odchytit netopýra alkahtoe také 1. 6. 2019 u zaniklého mlýna a vypuštěného rybníka mezi Kojetínem a Vintřovem, těsně za hranicemi Karlovarského kraje. Šlo o březí samici, což dokládá, že se v Doupovských horách netopýři alkahtoe i rozmnožují.

S pomocí ultrazvukového detektoru jsme výskyt netopýra alkahtoe zjistili ještě v údolíčku Rašovického potoka u Lestkova, zařezávajícím se do listnatých lesů na okraji Karlovarského a Ústeckého kraje (29. 5. 2016). Zde jsme výskyt druhu potvrdili i o rok později (16. 5. 2017) a jeho hlas jsme nahráli i u rybníčka o necelý kilometr dále proti proudu. Další záznamy pocházejí z okraje lesa u chatové osady v Dubině u Šemnice (4. 8. 2018), z kopce Lipová u Brodců (3. 8. 2018) a údolí potoka Dubá u Radechovských skal (11. 6. 2017; poslední dvě jmenované lokality leží již na území Ústeckého kraje). Všechny lokality, kde se nám podařilo netopýra alkahtoe zaznamenat, se nacházejí v Doupovských horách nebo při jejich okraji a všechny se nacházejí v listnatých lesích – dubohabřinách s olšinami (Lestkov, Radechov),

Výskyt netopýra alkahtoe v České republice (žlutě zvýrazněny nové nálezy z Doupovských hor).
Podle Nálevkové databáze AOPK ČR.

olšínách a vlhkých doubravách (Trubka), teplo-
milných doubravách (Lipová) nebo bučinách
(Dubina). Jsou to místa s nejzachovalejšími
celky listnatých lesů v našem kraji, nebo na ně
bezprostředně navazují – což přesně odpovídá
stanovištním nárokům druhu v jiných částech
České republiky (Lučan 2009).

Z tohoto pohledu je výskyt netopýra alka-
thoe dalším potvrzením výjimečné hodnoty
listnatých lesů v Doupovských horách a mohl
by se stát deštníkovým druhem pro ochranu
a zachování těchto cenných lesů. Důležitá
je pak především ochrana velkých a starých
(často i odumírajících) stromů, které jsou zcela
klíčové nejen pro přežití netopýrů, ale i celého
spektra dalších druhů lesních živočichů.
Ponechání starých rozpadajících se stromů
v lesích je však obvykle v přímém rozporu se
zájmy lesníků, pro které dřevo těchto stromů
rychle ztrácí hodnotu a může být i rizikem
nákazy sousedních stromů (Vlasatá 2012).
Z celkového pohledu jsou však tyto finanční
ztráty zanedbatelné, obzvláště pak ve srovnání
s jen obtížně vyčíslitelnou hodnotou
existence vzácných druhů nebo hodnotou

správného fungování lesního ekosystému.
Kácením starých, doupných a rozpadajících
se stromů jsou pak nejvíce ovlivněna zvířata
dlouhověká s nízkými reprodukčními schop-
nostmi, jako jsou právě netopýři. Závěrem si
tedy opět dovolíme malou apelaci na lesníky
– zvažte prosím pečlivě, zda třeba hned ten
příští poškozený či uschlý strom, který budete
chtít označit k pokácení, je opravdu nezbytné
z porostu odstraňovat. ■

Poděkování:

Za konzultace nad nahrávkami netopýrů dě-
kujeme doc. Tomáši Bartoničkovi a RNDr. Pe-
tru Bendovi.

Literatura:

- Lučan (2009): Netopýr Alkathoe v České republice aneb
i v srdci Evropy lze objevit nového savce. – Živa 2009/2:
86–89.
- Řehák Z., Bartonička T., Bryja J. et Gaisler J. (2008): New
records of the Alkathoe bat, *Myotis alcathoe* in Moravia
(Czech Republic). – Folia Zool. 57(4): 465–469.
- Vlasatá T. (2012): Úkrytová ekologie tří kryptických druhů
netopýrů: netopýra alka-thoe (*Myotis alcathoe*), netopýra
Brandtova (*Myotis brandtii*) a netopýra vousatého (*Myotis
mystacinus*). – Ms., 35 pp. [Dipl. práce, PřF JU].

Netopýr alka-thoe (*Myotis alcathoe*) dostal
své vědecké jméno podle dcery krále Minea
z antické báje, proměněné bohem Dionýsem
v netopýra.

„Pro vědu“ byl objeven teprve v roce 2001
– jde totiž o tzv. kryptický (skrytý) druh. Jed-
noznačné odlišení netopýra alka-thoe od vel-
mi podobné dvojice druhů netopýr vousatý
(*Myotis mystacinus*) a netopýr Brandtův
(*M. brandtii*) umožnila až kombinace moleku-
lárně genetických, echolokačních a morfolo-
gických znaků. Ač jsou si vzhledem všechny
tyto tři druhy netopýrů velmi podobné, nejsou
vzájemně blízké příbuzné. Jejich podobný
vnější vzhled je proto považován za náznornou
ukázkou konvergentního vývoje, tedy vývoje
ve stejném prostředí pod podobnými selekč-
ními tlaky (Lučan 2009). Drobné morfologické
rozdíly mezi zmíněnými třemi druhy přesto
najdeme – netopýr alka-thoe je z nich v prů-
měru nejmenší (délka předloktí do 32,5 mm,
délka tlapky do 6 mm, váha do 5 g), má bledý
vnitřek ušního boltce a bledou ušní záklopku

(záklopka je u ostatních druhů černá). Vý-
znamně se liší i svými echolokačními znaky
– hlasová frekvence netopýra alka-thoe dosa-
huje až ke 130 kHz.

Netopýr alka-thoe byl zpočátku považo-
ván za jihoevropský druh, protože byl poprvé
popsán z Řecka a Maďarska. Brzy se však
ukázalo, že se vyskytuje téměř po celé Evro-
pě (Řehák et al. 2008). V ČR je znám od roku
2005, kdy byl odchycen v Lánské oboře
v CHKO Křivoklátsko (Lučan 2009). Výskyt
druhu byl donedávna znám v podstatě jen
ze třech hlavních oblastí: Křivoklátska a Čes-
kého krasu, Znojemska a Přerovska. V po-
sledních letech byl ale zjištěn na velké části
Moravy, na Kokořínsku, v západní části Čech
pak u Jezeří na Mostecku na úpatí Krušných
hor (2010), v NPR Chejlava na Nepomucku
(2013), na několika lokalitách v CHKO Brdy
(2016, 2017) a v PR Starý Hrástěj v CHKO
Český les (2018) (M. Porteš, L. Bufka, J. Čer-
vený, nepubl. data převzatá z Nálezové data-
báze ochrany přírody).